

Alımlama Estetiği Kuramı Doğrultusunda Okurun Beklenti Ufkunun Tespit Edilmesi Üzerine Uygulamalı Bir Çalışma

Yrd. Doç. Dr. Sait TÜZEL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Doç. Dr. Mehmet KURUDAYIOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özet

XX. yüzyıl'ın ikinci yarısında ortaya atılan alımlama estetiği kuramı, "yazar" ve "metin" arasında gelip giden eleştiri kuramlarına "okur" halkasını ekleyerek göreceli olarak önemli bir açılım yapmıştır. Genel amacını, okurların edebî eseri alımlama sürecini açıklama ve bu süreci etkileyen faktörleri belirleme olarak belirtebileceğimiz bu çalışma alımlama estetiği kuramı doğrultusunda yapılmış olup uygulamalı bir çalışmadır. 38 okurun yer aldığı çalışmada, Memduh Şevket Esendal'ın "Bir Kucak Çiçek" adlı hikâyesi "yarım hikâye tekniği" kullanılarak okura sunulmuş ve katılımcılara yöneltilen sorular ile hikâyeye ilişkin alımlamalarının ve beklentilerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada aynı anda aynı hikâye metni ile karşılaşan okurların alımlamalarının ve beklentilerinin birbirinden farklı olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyet değişkeninin okurların metinden beklentilerini etkilediği de araştırmanın bulguları arasındadır. Bu bulgular doğrultusunda kuramsal açıklamalar yapılmış ve öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Beklenti Ufku, Alımlama Estetiği Kuramı, Okuma Eğitimi, Anlam Kurma.

EXPLORING THE EXPECTATION HORIZON OF READERS IN RECEPTION THEORY: A PRACTICAL STUDY

Abstract

The reception theory which was put forward in the second half of XXth century, has done an essential expansion by adding 'reader' chain to theories of critics that hesitate between 'writer' and 'text' relatively. The study- whose general aim we can describe as expressing the reception process of literary work of readers and exploring the factors determining the process -is a practical one and stands in the direction of reception theory. In the study in which 38 readers take place, the story of Memduh Şevket Esendal called 'Bir Kucak Çiçek' has been presented to readers by using 'half story technique' and it has been aimed to determine the questions asked to the participants and receptions and expectations about the story. It has been fixed that there were differences between the receptions and expectations of the readers who met the same story at the same time. That sex variable affected readers' expectations from the text is among the findings of the study. Theoretical explanations have been done and suggestions have been expanded in the direction of the study.

Key Words: Expectation Horizon, Reception Theory, Reading Education, Comprehension.

Giriş

Edebî eserin oluşumunda rol oynayan dört ana unsur vardır: “Yazar”, “anlatı”, “okur” ve “toplum” . Bunlardan yazar, anlatı ve okur bu süreçte doğrudan etkilere sahipken “toplum” unsuru dolaylı olarak diğer üç unsuru etkilemektedir. Dolayısıyla edebiyat açısından iletişim sürecini, “yazar-anlatı-okur” üçgeninde gerçekleşen bir süreç olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktadan hareketle Moran (1994) merkeze aldıkları unsur bakımından şöyle bir edebî eleştiri sınıflaması yapmaktadır:

Tablo 1. Eleştiri Kuramları

Yazar Merkezli Eleştiri	Biyografik ve Psikanalist Eleştiri
Anlatı Merkezli Eleştiri	Yeni, Yapısal, Arketipçi Eleştiri
Okur Merkezli Eleştiri	Alımlama Estetiği, İzlenimci, Feminist Eleştiri
Toplum Merkezli Eleştiri	Tarihsel, Sosyolojik, Marksist Eleştiri

Bu çerçevede eleştirinin “anlama” ve “değer biçme” gereksiniminin bir sonucu olarak ortaya çıktığını düşünürsek yukarıdaki eleştiri kuramlarının da bu gereksinimi farklı açılardan yerine getirme çabasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Bu tasnifte, yazar merkezli eleştiri kuramlarının çıkış noktası, edebî eserin anlamlandırılmasının ancak eserin oluşturucusu olan yazarın hayatının ve çevre şartlarının tam olarak incelenmesiyle mümkün olabileceğidir. Yazarın yaşadığı dönem, hayat hikâyesi, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri esere yön veren başat güçler olarak karşımıza çıkmaktadır (Moran 1994: 149-151). Dolayısıyla yazar hakkında bu bilgilere sahip olunması, eserin değerinin ortaya konulması ve iletilerinin anlamlandırılması sürecinde yol haritası konumundadır.

Anlatı merkezli eleştiri kuramlarında ise önemi olan eserin kendisidir. Eserden hareketle anlatının değerinin ortaya konulması ve iletilerinin anlamlandırılması mümkün olmaktadır. Eserde kullanılan kelimeler, söz sanatları, yapısal formlar ve mecazlar bu kuramların odak noktasını teşkil etmektedir (Moran 1994: 207-214).

Okur merkezli eleştiri kuramlarının temel dayanağı, iletinin çıkış noktası (yazar) değil varış (okur) noktasıdır. Bu kuramlara göre edebî eserin anlamı metinde hali hazırda mevcut değildir. Metin ile okur arasındaki etkileşim sonucunda yavaş yavaş okur tarafından üretilir. Önemli olan metnin ne anlattığı değil okur tarafından metinden ne anlaşıldığıdır (Dilidüzgün, 2001: 247). Kütüphane rafında duran bir kitabın anlamı ancak kitap bir okur tarafından okunmaya başlandığında ortaya çıkmaya başlar. Dolayısıyla bu süreçte okurun, pasif bir alıcı konumunda olması söz konusu değildir. Kendi dünya görüşü, yaşam deneyimleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikleri doğrultusunda anlatının anlamını yapılandıran “oluşturucu” bir güçtür (Iser 1978: 21-38).

Gerek “yazar merkezli” gerekse de “anlatı merkezli” kuramlarda edebî eserin alıcısı konumunda olan okurun, anlatının değerinin ortaya konulması ve iletilerinin

anlamlandırılması sürecinde ön planda olmadığı görülmektedir. Bu kuramlarda okuyucudan beklenen, yazarın ve anlatının anlamlandırılmasında ön koşul konumunda bulunan -yukarıda değinilen- birtakım bilgilere sahip olması ve bu bilgiler çerçevesinde eseri anlamlandırmasıdır. “Okur merkezli” kuramların ortaya çıkmaya başladığı XX. yüzyılın ikinci yarısına kadar okurun anlamlandırma sürecindeki pasif konumu devam etmiştir. Moran’a (1994: 240-241) göre okurun edebî metin eleştirisinde merkeze oturtulmasında modern edebiyat etkili olmuştur. Okurun modern edebiyatla birlikte, karakter, olay, zaman ya da mekân ile ilgili eserde muğlak bırakılmış birçok noktayı çözmeye davet edilmesi okuru pasif durumdan aktif duruma getirmiştir.

Alımlama Estetiği (Reception Theory)

Almanya’da Konstanz Üniversitesi’nde gelişen alımlama estetiği kuramı, okur merkezli kuramlar arasında yer almaktadır. Wolfgang Iser ve Hans R. Jauss bu akımın ilk temsilcileri arasında yer almaktadır. Alımlama estetikçilerinin okur, eser, yazar ve toplum dörtlemesi arasından merkeze oturttukları, unsur okurdur (Selden, 1997: 56). Her ne kadar diğer üç unsuru yok saymasalar da bu üç unsura anlam verenin okur olduğunu düşünmektedirler. Onlara göre okuma eylemi; yazar, toplum ve eser ile okurun diyalektine dayanan etkileşimli bir süreçtir. Bu süreçte ilk üç unsurun ne anlama geldiğinden daha önemlisi dördüncü unsur olan okurun bu unsurlara ne anlam verdiği (Holub, 1984: xii-xiii).

Okuma sürecinde, yazarın ortaya koymuş olduğu metin ve okurun bu metinden kurduğu anlam olmak üzere iki türlü alımlama söz konusudur. Etkileşime dayalı bu süreç edebî metni durağanlıktan çıkararak ona dinamizm kazandırır. Zira metne ilişkin yapılan her okuma metnin yeniden üretimi anlamına gelir (Genç, 2007: 396). Dolayısıyla alımlama estetiği kuramının sanata ilişkin diğer tüm tartışmaları bir kenara bırakarak “anlam” konusunu merkeze aldığı söylenebilir.

Jauss (1982: 3) bu noktada; yazar, eser ve okur üçgeninde okurun sadece pasif bir alıcı konumunda olmadığını aksine tekrar yorumlayıcı ve anlam yükleyici bir enerji olduğunu savunur. Dolayısıyla edebî eser, okuyucuların aktif katılımı olmaksızın düşünülemez.

Alımlama estetiği açısından bir metni iki yönlü olarak değerlendirmek gerekir. Bunlardan birincisi sanatsal (artistic) yöndür ve metnin yazar tarafından oluşturulan kısmıdır. İkincisi ise yorum (explanation) kısmıdır ve metnin okur tarafından oluşturulan kısmıdır (Iser 1978: 7). Metin ancak yazar ve okur tarafından bu süreçlerden geçirdikten sonra tam olarak oluşmuş sayılır. Yani metin bir nesne değil yazar ile okur arasında yaşanan bir olaydır. Dolayısıyla metnin böyle bir yapıda olması ona farklı okurlar tarafından her ele alınışında tekrar üretilen bir özellik katar. Stanley Fish’in (1980: 305) “Sınıfta Bir Metin Var mı? (Is there a Text in This Class?)” adlı yazısında dikkat çekmek istediği nokta da metnin bu tekrar üretilme özelliğidir. Fish’e göre her okur için metnin anlamı farklı olacağından okur sayısı kadar da bir metnin farklı anlamları vardır.

Burada asıl önemli olan okura tanınan bu özgürlüğün bir yorum anarşisini de beraberinde getirip getirmeyeceğidir. Fish (1980: 307), okurun özgürlüğünün yazarın inisiyatifi doğrultusunda ve metnin ana hatları belirlenerek ortaya çıktığını söylemektedir. Yazarın güvenilir anlatıcı kullanarak ya da anlatıcının rolünü iyice kısıtlayarak anlatıcıyı romandan ya da hikâyeden silmesi ile okur, yazar tarafından daha çok düşünmeye ve yorum yapmaya itilmektedir. Barthes'in (1972: 257) "Yazarın Ölümü (The Death of the Author)" adlı yazısında, "Tanrısal-Yazar" öldü diyerek yazarın metinden bu silinmesine dikkat çektiği görülür. Ona göre modernist edebiyatın yazarları baskın, hükmeden ve her şeyi bilen "tanrısal anlatıcı" kullanmayarak kasıtlı olarak "tanrısal yazarı" öldürmüşlerdir.

Benzer bir yaklaşım ile Iser (1978: 9), edebî bir metinde yazarın "büyük boşluklar (macro-gaps)" ve "küçük boşluklar (micro gaps)" bırakarak okuru anlamlandırma sürecine dâhil ettiğini ifade eder. Küçük boşluklar, okur tarafından cümlelerin, paragrafın ya da metnin bağlamından hareket ederek anlaşılabilir durumları ifade ederken büyük boşluklar ancak okurun yaşam deneyimi ve önceki okumaları ile ilişki kurarak anlayabileceği durumları ifade etmektedir (Green ve Lebihan, 2001: 222). Dilidüzgün (2002), yazar tarafından metinde bırakılan boşluklara ilişkin şunları söylemektedir:

"... Yazar, okurun da düş gücüne özgür bir alan yaratmak üzere her şeyi söylemez. Okur kendi beklentisi, dünya bilgisi, alımlama ufku doğrultusunda bu boş alanları doldurarak, metnin iletisini/iletilerini anlamaya çalışarak, yani anlayarak yazarla bir iletişim sürecine girer (Dilidüzgün, 2002: 6).

Dilidüzgün'ün ifade ettiği üzere, okur her ne kadar boş alanları doldurup metnin anlamını bütünleştirecekse de, bunu yaparken başıboş bırakılmış da değildir. Yazarın verdiği ipuçlarından ve metin türünün özelliklerinden¹ yararlanarak bu boşlukları metindeki göstergeler doğrultusunda, bütüne uyacak şekilde doldurur. Böylece okur belirli bir sınırlamanın içerisinde kalmak koşuluyla metnin anlamını tamamlar. Aynı eserin az çok değişik biçimlerde yorumlanması kaçınılmazdır ve bu durum sakıncalı olarak görülmez (Moran 1994:246).

Iser'in (1978) savunduğu "yazar tarafından okuru düşündürmeye ve yorum yaptırmaya yönelik kasıtlı büyük boşluklar ve küçük boşluklar bırakıldığı" görüşünü Orhan Kemal'in şu sözleri doğrular niteliktedir (akt.: Baydar 1960: 116):

"Yazar olarak kendimi aradan çekip okuyucumu, anlattığım şeyler ile baş başa bırakıyorum. Görüyorum ki okuyucum zekidir. Baş başa kaldığı şeylerden, anlaşılması gereken şeyleri izahü şerhim olmasa da anlayabilmektedir."

¹ Okuru boşlukları doldurma konusunda sınırlayan diğer bir unsur da metin türüdür. Şiir türü okuyucu açısından daha fazla boşluk barındırırken sırası ile hikâye ve romanda bu boşluklar şiire oranla daha azdır. Dolayısıyla şiirde, hikâye ve romana oranla okuyucunun daha çok söyleyeceği (boşluk) vardır.

*Okurun Beklenti Ufkunun Tespit Edilmesi Üzerine
Uygulamalı Bir Çalışma*

Diğer yandan yazınsal metin sonuçta bir kurgudur. Yaşamdaki gerçekleri tamamen yansıtmaz. Yazar, yaşamdaki bir gerçekliği kurgusal bir düzlem içerisinde değiştirerek, dönüştürerek okuyucusuna sunar. Metni üreten kişi eserini tamamladıktan sonra aradan çekilir. Artık metinde bir anlatıcı vardır ve o konuşur (Uçan, 2006). Dolayısıyla artık yazarın da okur kadar metne mesafesi vardır. Bu durumda yazarın olduğu kadar okurun da söz söyleme hakkı vardır.

Okurun merkeze alındığı bu kuramda, edebî eserin okuyucular tarafından hangi şartlar altında kavrandığı sorgulanmaktadır. Bu kavramın nelerden etkilendiği ve hangi sonuçlara ulaşıldığı araştırılmaktadır (Genç 2007: 396). Bu yapılırken, edebî eseri etkileyen “toplum ve gelenek” unsurlarının da tamamen göz ardı edildiği söylenemez. Zira “toplum ve gelenek” hem edebî eseri oluşturan yazarı hem de anlamlandıran okuru etkilemektedir. “Toplum ve gelenek”, yazarın kavrama, dönüştürme ve yansıma biçimlerini etkilediği gibi okurun ilişkilendirme, çözümlenme ve anlama biçimlerini de etkiler. Okurun kavrama, işleme ve anlama kapasitesi, gelenek ve toplumdan etkilenir (Uslu 1993: 91). Dolayısıyla okurun merkeze oturtulması metni ve yazarı etkileyen diğer unsurların hesaba katılmayacağı anlamına gelmez.

Deneyim Ufku ve Beklenti Ufku (Horizon of Experiences and Horizon of Expectations)

Deneyim ufku ve beklenti ufku terimleri, alımlama estetiği kuramının iki önemli terimidir (Holub, 1984: 59). Bu iki terim, önceleri Gadamer ardından da Jauss tarafından sıkça kullanılmıştır.

“Deneyim ufku”, okurun önceki okumalarından ve yaşamından edindiği kültürel ve edebî birikimleri kapsamaktadır. Hayat tecrübesi, önceki okumalar, yaşam biçimi ve inançlar okurun “deneyim ufkunu” oluşturan unsurlardır. Okur, edebî metni okuma sürecinde bu unsurların tamamının etkisi altındadır. Toprak (2003: 28-29), okuma sürecinde eser ile okur arasında ortaya çıkan bu etkileşimin tarihsel ve estetik bir kapsama sahip olduğunu dile getirir. “Estetik kapsam”, adından da anlaşılacağı üzere eserin estetik değerine ilişkin yapılan değerlendirmelerden oluşur. Okurun, estetik kapsamda yaptığı değerlendirmelerin büyük çoğunluğu önceki okumalarına dayanmaktadır. “Tarihsel kapsam” ise, eseri ilk okuyanların esere ilişkin görüşlerinin sonraki okurları etkilemesidir (Toprak 2003: 78-79). Yani eser, gerek bizzat okurun kendisi tarafından daha önce okunan eserler² gerekse de okurdan önce o eseri okuyanların mevcut bilgileri doğrultusunda alımlanarak anlamlandırılır. Dolayısıyla her okur, kendisi ve başkaları tarafından şekillendirilen bir “deneyim ufku”na sahiptir. Bu durumun bir sonucu olarak da

---

² Bu noktada “metinlerarasılık (intertextuality)” kuramının da etkili olduğunu söylemekte yarar vardır. Çünkü okurun önceki okumaları hem okuma tecrübesini arttırarak “deneyim ufku”nu hem de eserden beklentilerinin önceki okumalar doğrultusunda şekillenmesine neden olarak “beklenti ufku”nu etkileyecektir. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bakınız: “Ekiz, Tefvik (2007) Alımlama estetiği mi metinlerarasılık mı? *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 47:2, 119-127.”

edebî eserin her okumasında ona daha farklı anlamlar yüklenir ve yine aynı nedenden dolayı da klasik eserler tarihe meydan okuyarak günümüze dek varlığını korur.

Kuramın ikinci önemli terimi olan “beklenti ufku” terimi ise Jauss (1982: 168) tarafından ortaya konulmuştur. Okurların kendine özgü karakterleri, dünya görüşü ve yaşam şartları edebî metinden farklı beklentiler içerisinde olmalarına neden olmaktadır. Bu beklentiler, bir yandan okurun metinle bağ kurmasını sağlarken diğer yandan da metne ilişkin çeşitli isteklerinin olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda beklenti ufkunun okurun metne karşı istek ve arzularının tamamını içerisine alan bir çerçeve olduğu söylenebilir. Aytaç (2003: 150) beklenti ufkunun “zevk alma”, “yeni şeyler öğrenme” ve “duygu ve düşünceleri pekiştirme” bileşenlerinden oluştuğunu dile getirmektedir.

Jauss (1982) okurun beklenti ufkunu, “düşünsel beklenti” ve “estetik beklenti” olmak üzere ikiye ayırır. Düşünsel beklenti; edebî eserde canlandırılan olay ya da kişilerle kendi hayatı arasında benzerlik kurma; eserin ulaştığı neticeden mutlu olma ya da hayal kırıklığı yaşama; sevinme veya üzülme şeklinde ortaya çıkan duygu, düşünce ya da davranışları kapsamaktadır. “Estetik beklenti” ise, düşünsel beklentinin gelişmiş şeklidir. Adından da anlaşılacağı üzere esere ilişkin estetik beklentiler söz konusudur. Yazarın konuyu nasıl ele aldığı, karakterlerin yansıtılma biçimleri, kurgu ve konunun ortaya konuluş biçimi bu aşamanın beklentileridir (Jauss, 1982: 168). Kısaca ifade etmek gerekirse empati duygusunun ön plana çıktığı, eseri anlamlandırmaya yönelik beklentiler “düşünsel beklentileri”; eserin değerine yönelik beklentiler ise “estetik beklentileri” meydana getirmektedir.

Her okurun metni anlama süreci, kendi yaşantısıyla, deneyimleriyle, zihinsel yetenekleri ve dil becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Bu anlamda her yorumlama ediminin biraz da kendi benliğimizin yorumlanması olduğunun bilinmesi gerekir. Okuma eylemi, metnin gramatik yapısı içerisinde, yalnızca görünenlerden hareketle gerçekleştirilen bir eylem değildir; metnin arkasında yatan dünya görüşü, metni oluşturan zihniyet ve derin yapısını araştırma sürecidir (Göktürk 1989: 116). Dolayısıyla eserin bir tek ve değişmez anlamı yoktur, okurların değişik beklentilerine göre dönemden döneme değişen anlamları vardır. Eco'nun (1996: 33) belirttiği gibi herhangi bir metnin yazarı ve okuyucusu arasında anlamlandırma bakımından diyalektik bir ilişki söz konusudur. Bu ilişki okurun “alımlama anı (reception moment)³” çerçevesinde gelişerek var olur.

Sonuç olarak bir anlatının farklı kişiler tarafından farklı şekillerde algılanması ve yorumlanması alıcıların eğitim seviyeleri, toplumdaki yerleri, yaş, cinsiyet ve din gibi kimlik bilgileriyle ilgili olduğu kadar alıcıların o anki ruh durumları ya da hazırbulunuşluk düzeyleri ile de bağlantılıdır. Bu, şu demektir: Aynı anlatıyı farklı

---

³ Alımlama anı (reception moment) terimi, metnin okunduğu zamanın kültürel özellikleri ve yaşam tarzları doğrultusunda yeniden üretilerek okura sunulması yaklaşımını anlatmak amacı ile Patrick Sullivan (2002) tarafından kullanılmıştır.

alıcılar farklı yorumlayabilecekleri gibi, aynı anlatıyı aynı alıcılar farklı zamanlarda farklı yorumlayabilirler. Yazar ya da anlatıcı kendi bireyselliğinden veya toplum tarafından paylaşılan ortak hafızadan yararlanarak anlatısını kurgular. Anlatı bu ortak belleği paylaşan ancak anlatıyı alımlama ve yorumlama sırasında kendi bireyselliğini devreye sokan alıcının anlatıyı yeniden biçimlendirmesiyle başka bir kimliğe bürünür. Alıcının, anlatıcının kurgusundan yola çıkarak oluşturduğu bu yeni yaratı, temel aldığı ilk metne benzese de farklılıklar da barındırmaktadır (Günay ve Koca 2009: 9). Bu farklılıklar, anlatıya dinamizm kazandırarak tarihî süreç içerisinde yolculuğuna devam etmesini sağlar.

Buraya kadar yapılan açıklamalar doğrultusunda çalışmanın genel amacı, aynı anda aynı metin ile karşılaşan edebiyat okurunun cinsiyet değişkeni bağlamında (1) metni alımlamalarının ve (2) metin karşısındaki beklenti ufuklarının tespit edilmesidir. Genel amaca bağlı olarak (3) elde edilen bulgulardan hareketle alımlama estetiği kuramına yönelik kuramsal açıklamalar yapmak çalışmanın diğer bir amacıdır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden kuram oluşturma (grounded theory) yaklaşımı kullanılmıştır. Kuram oluşturma yaklaşımı, anlamlara ve yaşantılara odaklanıp yeni açıklamalar yaparak kuramsal açıklamalara gitmek amacıyla kullanılır (Yıldırım ve Şimşek 2006: 76). Araştırmanın yukarıda sayılan amaçları göz önünde bulundurulduğunda, bu çalışma için kuram oluşturma yaklaşımının uygun olduğu düşünülmektedir.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunda yer alan katılımcılar, amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme (convenience sampling) yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme, araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmak amacıyla araştırmacıların kendilerine yakın ve erişilmesi kolay olan gruba yönelmesini gerektirir (Yıldırım ve Şimşek 2006: 113).

Araştırmada ulaşılabilir durum örnekleme yolu ile seçilen Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümünde öğrenim gören 20 kız 18 erkek toplam 38 öğrenci yer almıştır. Araştırmacıların ilgili üniversitede çalışıyor olmaları bu öğrencilere ulaşmalarını daha kolay kıldığından böyle bir çalışma grubu seçilmiştir. Çalışmanın 38 öğrenci ile sınırlı tutulmasında ise Glaser ve Straus (1967) tarafından ortaya atılan ve araştırma amaçlarını gerçekleştirecek kavramların ve süreçlerin tekrar etmeye başladığı aşamaya (doyum noktasına) bu katılımcı sayısı ile ulaşılmış olması etkili olmuştur (Yıldırım ve Şimşek 2006: 115). Çalışma, 2009 yılının Kasım ayında gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplam Aracı

Araştırma amaçlarının gerçekleştirilebilmesi için önceden hazırlanmış görüşme formu yöntemiyle oluşturulmuş veri toplama aracı kullanılmıştır. Bu formda Memduh Şevket Esendal'ın "Bir Kucak Çiçek" (Esendal 2005: 66-72) adlı hikâyesinin bir bölümü yer almıştır. Veri toplama aracına hikâyenin alınacak kısmının tespit edilmesinde yarım hikâye tekniği kullanılmıştır. Bu teknik doğrultusunda Ek-1'de verilen hikâye tam metninin "Birinci Bölüm" başlığı altındaki kısmına yer verilmiştir⁴. Hikâyenin geri kalan kısmı ile ilgili okur beklentilerinin neler olduğunun tespit edilmesi amacıyla katılımcılara şu sorular yöneltilmiştir:

- Selim gözlerini kaybettikten sonra bu durumla ilgili Selim'in düşünceleri neler olmuş olabilir?
- Bedriye'nin Selim'in gözlerinin kör olmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?
- Köy halkının Selim'in gözlerini kaybetmesiyle ilgili düşünceleri nelerdir?
- Selim ile Bedriye arasındaki ilişki nasıl devam etmiştir?

İşlem

Araştırmada izlenen işlem adımları şu şekildedir:

- Çalışma amaçlarını gerçekleştirilebilmek amacıyla kullanılacak hikâyenin belirlenmesi ve önceden hazırlanmış görüşme formunun oluşturulması.
- Görüşme formunun çalışma grubu üzerinde uygulanması.
- Uygulama sonuçlarının analiz edilmesi.
- Bulguların raporlaştırılarak içerik analizinin sağlıklı yapılabilmesi amacıyla betimlenmesi.
- Çalışmanın bulgularından hareketle kuramsal açıklamalar yapılması.
- Çalışma raporunun hazırlanması.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın daha önceden belirlenen bir kavramsal çerçevesinin olması durumunda betimsel analiz kullanmak araştırmacılara avantaj sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu anlamda çalışmanın alımlama estetiği kuramına dayanarak gerçekleştirilmiş olması, betimsel analiz tekniğinin tercih edilmesinde etkili olmuştur.

Çalışmada önceden hazırlanmış görüşme formu kullanıldığı için tümevarımcı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında toplanan verilerden elde edilen sonuçlar araştırmanın amaçları doğrultusunda aşağıda sunulmuştur.

---

⁴ Hikâyenin tam metni Ek-1'de yer almaktadır. Metnin aslında "Birinci Bölüm" ve "İkinci Bölüm" diye başlıklar yer almamasına karşın hikâyenin veri toplama aracına alınan kısmını göstermek amacıyla araştırmacılar tarafından eklenmiştir.

Bulgular ve Yorum

Çalışmada elde edilen bulgular yukarıda belirttiğimiz dört soruya verilen yanıtlardan yola çıkılarak oluşturulmuş ve aşağıda tablolaştırılarak başlıklar altında sunulmuş ve yorumlanmıştır. Ayrıca katılımcıların hikâyeden beklentilerine ilişkin doğrudan aktarımlarda bulunulmuştur.

Okurların Selim Karakteri ile İlgili Beklenti Ufukları

Katılımcılara, “*Selim gözlerini kaybettikten sonra bu durumla ilgili Selim’in düşünceleri neler olmuş olabilir?*” sorusu yöneltilerek Selim karakteri ile ilgili beklenti ufuklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Tablo 2’de okurların beklentileri ve beklentilerine ilişkin dağılım gösterilmektedir.

Tablo 2’de okurların Selim karakteri ile ilgili beklentilerine bakıldığında, görüşlerin Selim’in “olumsuz etkilenmeyeceği” ve “olumsuz etkileneceği” olmak üzere iki grupta toplandığı görülmektedir. Selim’in kör olmasının onu olumsuz etkilemeyeceğini düşünen 18, olumsuz etkileyeceğini düşünen 20 okur vardır. Selim’in olumlu etkileneceğini düşünen okurlar arasında, “*Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı kendisiyle gurur duyar.*” görüşü ön plana çıkarken olumsuz etkileneceğini düşünen okurlar arasında “*Karamsardır.*” ve “*Hayata küsmüştür.*” görüşünün ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 2. Okurların Selim Karakterine İlişkin Beklentileri

	Kadın f	Erkek f	Toplam f
Kör Olmaktan Olumsuz Etkilenmez.	5	13	18
Ölmediğine şükrederek hayata daha çok sarılır.	3	5	8
Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı kendisiyle gurur duyar.	7	9	16
Kör Olmaktan Olumsuz Etkilenir.	15	5	20
Karamsardır ve hayata küsmüştür.	15	5	18
Kendini eksik hissetmeye başlar.	2	2	4
Durumundan büyük bir üzüntü duyar.	3	3	6
Herkes tarafından terk edilerek yalnız kalma korkusu yaşar.	9	1	10
Hayal kırıklığı yaşayarak olanlara isyan eder.	1	1	2

Selim’in olumsuz etkilenmeyeceğini düşünen K1 kodlu kadın okurun görüşleri şu şekildedir:

“Gözlerini vatani için kahramanca kaybetmiş olması Selim için üzülecek ya da karamsar olacak bir durum değildir. Selim tekrar köyüne döndüğünde bu durumdan büyük gurur duyar ve bu durumu, onun hayata dört elle sarılmasına neden olarak onu hayata bağlar.”

K4 kodlu Selim'in olumsuz etkileneceğini düşünen kadın okurun görüşleri ise şöyledir:

“Öncelikle sevdiği kızı Bedriye’yi artık göremeyecektir. Bir başka yerine bir şey olsaydı; kolu ya da bacağı kırılıyaydı, sakat kalsaydı bu kadar üzülmeydi belki. Ama o artık dünyaya siyah bir pencereden bakacaktı ve sevdiceğinin güzel yüzünü dünya gözüyle göremeyecekti. Bu durum onu kahredecek ve hayata küsmesine neden olacaktı.”

Cinsiyet değişkeni açısından beklentilere bakıldığında, erkek okurların büyük kısmı (13 okur), Selim'in kör olmasının onu olumsuz etkilemeyeceğini düşünürken bu görüşlerini “Selim'in ölmediğine şükrederek hayata daha çok sarılacağı” ve “gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı gururlu bir yaşam süreceği” şeklinde boyutlandırdıkları görülmektedir.

E3 kodlu erkek okur Selim ile ilgili beklentilerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Vatan uğruna, sevdikleri uğruna gözlerini kaybettiği için üzülmemiştir. Onun için böyle bir uğurda gözlerini kaybetmek büyük bir gurur vesilesi olmuştur.”

Kadın okurlara bakıldığında ise, Selim'in kör olmasından olumsuz etkileneceğini düşünen okur sayısının daha fazla (15 okur) olduğu görülmektedir. Bu görüşlerin alt boyutlarına baktığımızda ise, “Karamsardır.” ve “Hayata küsmüştür.”, “Herkes tarafından terk edilerek yalnız kalma korkusu yaşar.” ve “Durumundan büyük bir üzüntü duyar.” alt boyutlarının ön plana çıktığı görülür.

K10 kodlu kadın okurun Selim ile ilgili beklentileri ise şöyledir:

“Selim çok karamsar olur bence. Hayatı kararmıştır. Bedriye'nin onu artık istemeyeceğini düşünür. Ailesi de artık çalışamayan bir insan olduğu için onu istemeyecektir. Herkes tarafından terk edilecek yapayalnız kalacaktır içine düştüğü karanlık içerisinde.”

Selim karakteri ile ilgili beklentiler açısından katılımcıların görüşleri incelendiğinde; “Olumsuz etkilenmez.” ve “Olumsuz etkilenir.” diyen katılımcıların sayılarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Okur beklentilerine cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda ise, Selim karakterinin hemcinsleri olan erkek okurlar arasında, “Olumsuz etkilenmez.” beklentisi çoğunlukta iken kadın okurlar arasında “Olumsuz etkilenir.” beklentisi çoğunlukta iken.

Okurların Bedriye Karakteri ile İlgili Beklenti Ufukları

Katılımcılara, “Bedriye'nin Selim'in gözlerinin kör olmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?” sorusu yöneltilerek Bedriye karakteri ile ilgili beklenti ufuklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Tablo 3'te okurların beklentileri ve beklentilerine ilişkin dağılım gösterilmektedir.

*Okurun Beklenti Ufkunun Tespit Edilmesi Üzerine
Uygulamalı Bir Çalışma*

Tablo 3. Okurların Bedriye Karakterine İlişkin Beklentileri

	Kadın f	Erkek f	Toplam f
Selim'in Kör Olmasına Olumsuz Tepki Göstermez.	14	5	19
Ölmediğine şükrederek nişanlısının durumunu kabul eder.	2	5	7
Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı nişanlısıyla gurur duyar ve onu kabullenir.	12	1	13
Selim'in Kör Olmasına Olumsuz Tepki Gösterir.	6	13	19
Nişanlısının durumunu kabullenmez.	1	13	14
Kendini eksik hissetmeye başlar.	2	-	2
Nişanlısının durumundan büyük üzüntü duyar.	6	9	15
Nişanlısının yeni durumu korku oluşturur.	2	-	2
Büyük bir hayal kırıklığı yaşar.	1	-	1

Tablo 3'te okurların Bedriye karakteri ile ilgili beklentilerine bakıldığında görüşlerin Bedriye'nin Selim'in kör olmasına "olumsuz tepki göstermeyeceği" ve "olumsuz tepki göstereceği" şeklinde iki grupta toplandığı görülmektedir. Bedriye'nin olumsuz tepki göstermeyeceğini düşünen okur sayısı ile olumsuz tepki göstereceğini düşünen okur sayısı (19'ar okur) eşittir. Okurların tamamına bakıldığında, Bedriye'nin olumsuz tepki göstermeyeceğini düşünen okurlar arasında "Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı nişanlısıyla gurur duyar." görüşü ön plana çıkmaktadır. Bedriye'nin olumsuz tepki göstereceğini düşünen okurlar arasında "Nişanlısının durumunu kabullenmez." ve "Nişanlısının durumundan büyük üzüntü duyar." görüşlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından beklentilere bakıldığında kadın okurların büyük kısmı (14 okur), Selim'in kör olmasının Bedriye'yi olumsuz etkilemeyeceğini düşünürken bu görüşlerini "Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı nişanlısıyla gurur duyar." ve "Onu kabullenir." görüşü ile ifade etmişlerdir.

K15 kodlu Bedriye'nin olumsuz tepki göstermeyeceğini düşünen kadın okur, görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

"Bedriye tabi ki üzülür. Yaşamın onlar için zorlu geçeceğinin farkındadır. Ama sevdiğinin en azından hayatta olması onu mutlu eder. Nişanlısıyla gurur duyar ona hayranlık duyar. Sevgisinin her şeyin üstesinden geleceğini düşünerek her fedakârlığı yapmaya hazırdır. Sonuçta Bedriye de kahraman bir Türk kadınıdır."

Erkek okurlara bakıldığında ise, Selim'in kör olmasından Bedriye'nin olumsuz etkileneceğini düşünen okur sayısının daha fazla (13 okur) olduğu görülmektedir. Bu görüşlerin alt boyutlarına baktığımızda ise, "Nişanlısının durumunu kabullenmez." boyutunun ön plana çıktığı görülür.

E5 kodlu erkek okurun Bedriye konusundaki beklentileri şöyledir:

“Gözlerini kaybeden bir adamla Bedriye bir ömür geçirmek istemez. Artık Bedriye için Selim hiçbir işe yaramaz bir adamdır. Kadınlar yakışıklılığa ve güce önem verirler. Selim savaşta her ikisini de kaybetmiştir. Bu yüzden de Bedriye Selim’i istemeyecektir.”

Görüldüğü üzere kadın ve erkek okurların Bedriye’nin nişanlısının kör olmasıyla ilgili beklentileri birbirlerinin zıddıdır. Kadın okurların büyük kısmı Bedriye’nin “nişanlısıyla gurur duyup onu kabulleneceğini” düşünürken erkek okurların büyük kısmı “nişanlısının durumunu kabullenmeyeceğini” düşünmektedir.

Okurların Köy Halkının Tepkileri İle İlgili Beklenti Ufukları

Katılımcılara, “Köy halkının Selim’in gözlerini kaybetmesiyle ilgili düşünceleri nelerdir?” sorusu yöneltilerek köy halkı (toplum) tarafından Selim’in yeni durumunun nasıl karşılandığına ilişkin beklenti ufuklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Tablo 4. Okurların Köy Halkına İlişkin Beklentileri

	Kadın f	Erkek f	Toplam f
Selim’in Kör Olmasına Olumsuz Tepki Göstermezler	12	16	28
Selim ile gurur duyarlar.	8	6	14
Selim’e karşı minnet duyarlar.	2	-	2
Selim’e sahip çıkarak onunla ilgilenirler.	1	-	1
Nişanlısı ile bir an önce evlenmesi gerektiğini düşünürler.	-	3	3
Selim’in kahraman olduğunu düşünerek ona saygı gösterirler.	7	7	14
Selim’in Kör Olmasına Olumsuz Tepki Gösterirler	8	2	10
Selim’in cephede kendi ihmali sonucu gözünü kaybettiğini düşünürler.	-	2	2
Bedriye’nin kör bir adamla evlenmemesi gerektiğini düşünürler.	8	-	8
İçlerinden Selim ile alay edenler çıkar.	1	-	1

Tablo 4’te yer alan okur görüşleri incelendiğinde, yine beklentilerin “olumsuz tepki gösterilmeyeceği” ve “olumsuz tepki gösterileceği” olmak üzere iki grupta toplandığı görülmektedir. Selim’in kör olmasına köy halkının olumsuz tepki göstermeyeceğini düşünen 28 okur varken olumsuz tepki göstereceğini düşünen 10 okur vardır. Köylünün olumlu tepki göstereceğini düşünen okurların görüşlerinde, “Selim ile gurur duyarlar.” ve “Selim’in kahraman olduğunu düşünerek ona saygı duyarlar.” alt boyutlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Köylünün olumsuz tepki göstereceğini düşünen okurlar arasında ise “Bedriye’nin kör bir adamla evlenmemesi gerektiğini düşünürler.” alt boyutunu belirten okurlar çoğunluktadır.

*Okurun Beklenti Ufkunun Tespit Edilmesi Üzerine
Uygulamalı Bir Çalışma*

Cinsiyet değişkeni açısından beklentilere bakıldığında erkek okurların tamamına yakın bir oranda (16 okur), köy halkının Selim'in kör olmasına olumsuz tepki göstermeyeceğini düşündükleri görülmektedir. Bu görüşlerini *"Selim'in kahraman olduğunu düşünerek ona saygı gösterirler."* ve *"Selim ile gurur duyarlar."* şeklinde boyutlandırmışlardır.

E17 kodlu erkek okur köy halkının olumsuz tepki göstermeyeceği yönündeki beklentisini şu şekilde ifade etmektedir:

"Selim vatanı için gözlerini feda etmiş bir kahramandır. Böyle birinin kendi köylerinden çıkması köy halkı için büyük bir gurur kaynağıdır. Selim'den çok Selim'in kahramanlık hikâyelerini civar köylere onlar yayar ve her fırsatta onunla övünürler. Ancak Selim'e sahip çıkma ona yardım etme konusunda o kadar fedakâr olmazlar."

Kadın okurlara bakıldığında ise çoğunluğun görüşü (12 okur), köylülerin Selim'in kör olmasına ilişkin olumlu tepki gösterecekleri yönündedir. Ancak azımsanmayacak bir oranda da (8 okur) köylülerin olumsuz tepki göstereceği görüşü vardır. Bu görüşün *"Bedriye'nin kör bir adamla evlenmemesi gerektiğini düşünürler."* alt boyutuyla karşımıza çıktığı ve *"Olumsuz tepki gösterirler."* grubunda yer alan tüm kadın okurlar tarafından ifade edildiği görülmektedir. Bu görüşün erkek okurların hiçbiri tarafından ifade edilmemiş olması bir diğer bulgudur.

K16 kodlu kadın okurun beklentileri şu şekildedir:

"Köy halkına göre Selim kahraman ama yarım bir insandır. Bence köylü kadınlar Bedriye'ye yazık olacağını, hayatını yarım bir insanla karartmak yerine gençliğini yaşaması tarzında söylentiler çıkartırlar. Köylü de bunu destekler..."

Köy halkı ile ilgili beklentiler açısından katılımcıların görüşleri incelendiğinde, *"Olumsuz tepki göstermezler"* görüşünün ağırlıkta olduğu görülmektedir. Okur beklentilerine cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda ise, erkek okurlar arasında *"olumsuz tepki göstermezler."* beklentisi 2 okur dışında tüm okurların görüşlerinde yer alırken kadın okurların görüşlerinde *"Olumsuz tepki gösterirler"* beklentisi çoğunluktadır.

Okurların Selim ile Bedriye Arasındaki İlişkinin Akıbeti İle İlgili Beklenti Ufukları

Katılımcılara, *"Selim ile Bedriye arasındaki ilişki nasıl devam etmiştir?"* sorusu yöneltilerek Selim-Bedriye ilişkisinin akıbeti ile ilgili beklenti ufuklarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Tablo 5'te okurların beklentileri ve beklentilerine ilişkin dağılım gösterilmektedir.

Tablo 5'te yer alan okur görüşleri incelendiğinde, okurların Selim ve Bedriye ilişkisinin akıbeti ile ilgili beklentilerinin *"Evlenirler."* ve *"Evlenmezler."* şeklinde

gruplandığı görülmektedir. 23 okur hikâyenin sonunda evleneceklerini düşünürken, 15 okur ise nişanlıların hikâyenin sonunda evlenemeyeceklerini düşünmektedir. “Evlendirler.” görüşünü savunan okurların büyük çoğunlukla (18 okur) “*Selim’in başına gelenlerden sonra sevgilerinin daha da artması*” ve “*Bedriye’nin gönülden istememesine karşın Selim’e karşı kendini sorumlu hissetmesi*” alt boyutlarıyla evlenme gerekçelerini belirttikleri görülür. “Evlenezler.” görüşünü belirten okurlar ise (10 okur) bu görüşlerini “*Selim Bedriye’nin kör bir adamdan daha fazlasına layık olduğunu düşünür.*” beklentisiyle desteklerler.

Tablo 5. Okurların Selim - Bedriye İlişkisinin Akıbeti ile İlgili Beklentileri

	Kadın f	Erkek f	Toplam f
Evlendirler, çünkü;	14	9	23
Selim’in başına gelenlerden sonra sevgileri daha da artmıştır.	7	3	10
Selim’in başına gelenlerden sonra Bedriye’nin Selim’e olan aşkı karşı konulamaz hâle gelmiştir.	2	-	2
Bedriye gönülden istememesine karşın Selim’e karşı kendini sorumlu hisseder.	2	6	8
Bedriye’nin Selim’e karşı sevgisi azalmasına rağmen ona acır.	2	-	4
Köylülerin bu evliliğe karşı çıkması Bedriye’yi Selim hakkında bilinçlendirir.	4	-	4
Evlenezler, çünkü;	6	9	15
Selim gözleri kör olduğu için köye geri dönmez, Bedriye de başkasıyla evlenir.	1	-	1
Selim Bedriye’nin kör bir adamdan daha fazlasına layık olduğunu düşünür.	3	7	10
Bedriye kör bir koca istememektedir.	2	3	5

E9 kodlu erkek okurun nişanlıların “*sevgilerinin daha da artacağı*” yönündeki beklentisi:

“Selim kör olduktan sonra hayatta tutunacak bir dalı olsun istemektedir ve buna aday tek kişi nişanlısı Bedriye’dir. Bedriye ise Selim’in gözlerini kaybetmesinden büyük üzüntü duymaktadır ve köylü bir genç kızın saf, temiz duygularıyla sevdiği nişanlısına olan sevgisi daha da artmaktadır. Bedriye’nin büyük gayretleriyle hayat boyu mutlu bir yaşam sürerler.” şeklinde ifade edilmiştir.

Cinsiyet değişkeni açısından beklentilere bakıldığında, kadın okurların daha fazla oranda (14 okur) “Evlendirler.” görüşünde olduğu görülmektedir. Bu görüşlerini ise “*Selim’in başına gelenlerden sonra sevgileri daha da artmıştır.*” ve “*Köylülerin bu evliliğe karşı çıkması Bedriye’yi Selim hakkında bilinçlendirir.*” alt boyutlarıyla ifade etmişlerdir.

K20 kodlu kadın okur “Evlenebilirler.” yönündeki beklentisini şöyle ifade eder:

“Selim hayatının bu karanlık döneminde Bedriye’nin ona ışık olacağını düşünürken Bedriye’nin ayrılmak istemesiyle yıkılır. Bedriye hayatı boyunca kör bir adama dadılık yapmak istememektedir çünkü. Selim bu üzüntüye dayanamayarak köyü terk eder. Bedriye ise başka bir köyden yaşlı bir adam ile evlenerek hayatı boyunca Selim ile evlenmediği için pişmanlık yaşar.”

Erkek okurların beklentilerine bakıldığında ise, “Evlenebilirler.” ve “Evlenebilirler.” grupları altında yer alan okur sayıları eşittir (9’ar okur). Bu görüşlerin alt boyutlarına baktığımızda, “Evlenebilirler.” görüşünde olan erkek okurların, bu görüşlerini “Selim Bedriye’nin kör bir adamdan daha fazlasına layık olduğunu düşünür.” boyutuyla daha çok oranda (7 okur) ifade etmiş oldukları görülür. “Evlenebilirler.” görüşünde olan erkek okurlar ise “Bedriye gönülden istememesine karşın Selim’e karşı kendini sorumlu hisseder.” görüşünü ön plana çıkarmışlardır.

E7 kodlu erkek okurun ilişkinin akıbeti ile ilgili görüşleri şu şekildedir:

“Selim ile Bedriye arasındaki ilişki evliliğe dönüşmek üzereyken Selim evliliği istememiştir. Kendi dünyasının karardığını düşünen Selim başkasının da hayatını karartmak istememiştir. Ancak araya giren köylü kadın sayesinde Selim ikna edilmiş Bedriye’nin kendisini mutlu etmek adına her fedakârlığı yapmaya hazır olduğuna inandırılmıştır.”

Selim-Bedriye ilişkisinin akıbeti ile ilgili katılımcıların görüşleri incelendiğinde, “Evlenebilirler” beklentisi daha ağırlıktadır. Okur beklentilerine cinsiyet değişkeni açısından baktığımızda ise, kadın okurlar arasında “Evlenebilirler.” görüşü ağırlıktayken erkek okurlar arasında “Evlenebilirler.” ve “Evlenebilirler.” görüşünün eşit oranda belirtildiği görülmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde araştırmanın bulguları doğrultusunda “alımlama estetiği” kuramı ve “beklenti ufku” terimleri ile ilgili tespitlerde bulunulmaya çalışılacaktır. Ortaya konulan tespitler doğrultusunda kuramsal açıklamalara gidilmeye çalışılacaktır. Bu amaçla ilk olarak uygulamada kullanılan hikâyenin değerlendirmesi yapılacak daha sonra da çalışma sonuçları maddeler hâlinde sıralanacak ve tartışılacaktır. Araştırmanın “Kuram Oluşturma (Grounded Theory)” yaklaşımı ile desenlenmiş olması nedeni ile alımlama estetiği kuramı ve bu kurama ilişkin terimlere katkı sağlanması öngörülmektedir. Bu amaçla çalışmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda kuramsal açıklamalara gidilerek araştırma sonuçlarını açıklamak amacıyla yeni terim önerileri geliştirilecektir (Strauss ve Corbin 1990).

Memduh Şevket Esendal'ın "Bir Kucak Çiçek" adlı hikâyesinde üçlü bir yapı oluşturduğundan daha önce bahsedilmişti. Bu yapı içerisinde, kör olan hikâye kahramanının ilk olarak kendisi ile ilgili endişeleri üzerinde durulduktan sonra sırası ile ailesi, nişanlısı ve köy halkının yeni durumu nasıl karşıladığı yansıtıcı bir bakış açısı ile ele alınmıştır. Böylece yazar tarafından, yaşanan bir olayın kişinin kendisi, ailesi ve toplum tarafından nasıl farklı şekillerde değerlendirilebileceği okuyucuya yansıtılmıştır. Yazar bu kurgusal düzen içerisinde yer yer "büyük boşluklar" ve "küçük boşluklar" bırakarak okurun kendi açısından alımlamalar yapmasına, beklentiler yaşamasına fırsat tanımıştır.

Çalışmanın sonuçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Aynı anda aynı metinle karşılaşan okurların metni alımlamaları ve metinden beklentileri (beklenti ufukları) birbirinden farklıdır.
- Cinsiyet değişkeni okurların metinden beklentilerini (beklenti ufuklarını) etkilemektedir.
- Okurlar, yazarın metinde bıraktığı büyük boşlukları (big emptiness) aynı doğrultuda doldursalar da küçük boşlukları (small emptiness) farklı doldurabilmektedirler.

"Zıt Ufuk Farklılaşması" ve "Benzer Ufuk Farklılaşması"

Çalışmanın "Bulgular ve Yorum" kısmına bakıldığında okurlara yöneltilen dört soruda da, okurların beklenti ufuklarının ikili bir yapı içerisinde kırılmış olduğu görülmektedir. Bu ikili yapı içerisinde bir uçta hikâye kahramanının kör olmasından olumsuz etkilenmeyeceğini düşünenler varken diğer uçta olumsuz etkileneceğini düşünenler vardır. Böyle bir farklılaşmanın yaşanmasında yazarın kriz anında okuru iki ana beklenti içerisine sokacak bir yapıda serim bölümünü sonlandırması etkili olmuştur. Bu noktada hikâye bir yol ayrımına gitmiş, olayların "olumlu gelişeceğini düşünenler" ile "olumsuz gelişeceğini düşünenler" bu beklentileri doğrultusunda bir "beklenti ufku" belirlemişlerdir. Zaten yazar tarafından anlatıda bırakılan "büyük boşluk" olarak nitelendirilebileceğimiz durum, hikâye kahramanının kör olmasından sonra ne olacağı sorusuna verilecek cevabın altında yatmaktadır. Dolayısıyla okurlar bu boşluğa ilişkin beklentileri doğrultusunda bir ana beklenti belirlemişler, bunun sonucunda da okurlar arasında "zıt ufuk farklılaşması" terimi ile karşılayabileceğimiz "beklenti ufku" farklılaşması yaşanmıştır.

Diğer yandan okurlar arasında hikâye kahramanının kör olmasından dolayı hikâyenin olumlu yahut olumsuz biteceği noktasında benzer beklenti ufkuna sahipken alt beklentilerde birbirlerinden ayrılan okurlar da mevcuttur. Örneğin Bedriye karakterinin nişanlısının kör olmasından olumsuz etkilenmeyeceğini düşünen okurlar bu beklentilerini iki farklı alt boyutta ifade etmişlerdir: Bir kısmı "Ölmediğine şükrederek nişanlısının durumunu kabul eder." derken bir kısmı da "Gözlerini vatan için kaybettiğinden dolayı nişanlısıyla gurur duyar." demektedir. Görüldüğü üzere ana beklenti noktasında aynı beklenti ufkuna sahip okurlar beklentilerinin alt boyutlarına inildikçe beklenti farklılaşması yaşanmaktadır. Burada

yaşanan durumu da “benzer ufuk farklılaşması” terimi ile karşılamanın uygun olacağı düşüncesindeyiz.

Dolayısıyla yazar, “beklenti ufku” konusunda anlatıda ilk olarak okuyucuyu büyük bir tercih yapmaya itmektedir (büyük boşluk). Bu tercih noktasında okuyucular arasında, bir beklenti kırılması yaşanmakta ve bu doğrultuda da hikâyenin olumlu biteceğini veya olumsuz biteceğini düşünen okurlar iki gruba ayrılmaktadır. Okuyucuların ayrıldıkları iki grup arasında “zıt ufuk farklılaşması” süreci yaşanmış; bunun bir sonucu olarak da yer aldıkları gruplar doğrultusunda artık okuyucuların anlatıdan beklentileri tamamen birbirinden ayrılmıştır. Öte yandan aynı büyük tercihi yapan okurlar arasında da alt beklentiler açısından birtakım farklılaşmalar yaşanmıştır. Anlatının sonuna dair “büyük boşluğa” ilişkin tercihleri aynı kalmakla birlikte karakterlerin davranışlarına yön veren güçlere ilişkin beklentileri değişmiştir. Bu grubun içerisinde yaşanan beklenti farklılığını ise “benzer ufuk farklılaşması” terimi ile açıklamak mümkündür. Yani, anlatı karşısında okur, yazarın bıraktığı “büyük boşluk” karşısındaki tercihine göre bir “zıt ufuk farklılaşması” yaşamakta daha sonra bu tercihi doğrultusunda yazarın bırakmış olduğu “küçük boşlukları” doldurmak suretiyle de birçok kez “benzer ufuk farklılaşması” yaşayarak yazının içinde giderek bireyselleşmektedir.

“Okuma Hafızası”, “Beklenti Eşleştirme” ve “Beklenti Kurma”

Çalışmaya katılan okurlar arasında farklı “beklenti ufuklarının” ortaya çıkması bulgusu konusunda “okuma hafızası” diye adlandırabileceğimiz ve bundan önceki okumalarımız doğrultusunda şekillenen bir hafızadan bahsedilebilir. Bu hafıza bizim edebî eserden beklentilerimizi yönlendiren ve metinler arasılık kuramı ile de yakından ilgisi olan bir hafızadır. Jauss ve Gadamer tarafından “deneyim ufku” olarak adlandırılan ve “okurun çeşitli yollardan temin ettiği kültürel ve edebî türden birikimler” olarak tarif edilen (Jauss, 1982: 23) birikimlerin depolandığı yer olarak da düşünülebilecek “okuma hafızasının” okurun beklenti ufkunun belirlenmesinde etkili olduğu düşünülebilir. Dilidüzgün (2005) metnin anlamının okuyucunun zihninde oluşma sürecinin rastlantılarla yahut da uydurma bir anlayış çerçevesinde şekillenmediğini; aksine okurun önceki okuma deneyimleri, inançları ve yaşantıları yoluyla ortaya çıktığını belirterek farklı okuyucuların farklı okuma deneyimlerinin olabileceğine dikkat çekmektedir.

Benzer bir yaklaşımla, Barlett (1932) tarafından ortaya atılan Şema Teorisi (Schema Theory), okuyucuların arka plan bilgisinin okuduğunu anlamada etkin olduğunu ortaya koymuştur (Sarıçoban 2002, Alptekin ve Alptekin 2006, Ketchum 2006). Şema teorisi ile ilgili olarak Potter (2005: 21) beyin bilgiyi işleme sürecinde “anlam kurma” ve “anlam eşleştirme” işlemlerini yerine getirdiğini belirtmektedir. “Anlam eşleştirme” kavramı yeni gelen bilginin zihinde mevcut olan bilgi ile açıklanarak bilginin işlenmesi sürecini ifade ederken “anlam kurma” kavramı ile de yeni gelen bilginin zihinde daha önce yer alan bilgilerle açıklanamadığı durumlardaki süreç anlatılmaktadır. Yani bir bilgi önceki bilgilerimiz ile açıklanabiliyorsa “anlam eşleştirme” işlemi, zihnimizdeki mevcut bilgiler ile

açıklanamıyorsa yeni bir yapı kurmak gerekeceğinden dolayı “anlam kurma” işlemi gerçekleşecektir (Potter 2005: 20-21).

Alımlama estetiği açısından bu bilgi işleme sürecine bakıldığında, okurun “okuma hafızasında” yer alan deneyim, bilgi ve durumların onun yeni okumasındaki alımlamalarını etkileyebileceği sonucu çıkartılabilir. Beklenti ufku açısından bakıldığında ise okurun “okuma hafızasında” yer alan deneyimler doğrultusunda metinden beklentileri farklılık gösterebilmektedir. Anlatının sonunda yazarın anlatıyı bitirışı ile okurun beklentileri aynı doğrultuda ise okurda “beklenti eşleşmesi” süreci yaşanarak “okuma hafızasındaki” beklentiler pekiştirilir. Eğer anlatı okurun beklenti ufkunun dışında bitiyorsa okurda “beklenti kurma” işlemi gerçekleşir ve okuma hafızasındaki mevcut kurgu ve deneyimlere yenisi eklenerek okuma hafızası genişler.

Bu açıklamalardan hareketle yeniden okurlar arasındaki beklentilerin farklılaşmasının nedenleri konusuna dönecek olursak, yazar anlatı ilerledikçe aşamalı olarak okuru her aşamada yeni bir beklenti içerisine sokmaktadır. Bu beklentiler giderek daralmakta ve her aşamada yazar ile okur arasında “ufuk kaynaşması” veya “ufuk farklılaşması” yaşanarak okurun okuma hafızasında “beklenti eşleşmesi” yahut “beklenti kurma” işlemleri gerçekleşmektedir. Dolayısıyla okurun “okuma hafızasında”ki birikim ölçüsünde beklenti ufkunda farklılaşma yaşanmaktadır.

“Özdeşlik Kurma” ve “Duygudaşlık Kurma (Empati)”

Çalışmanın diğer bir bulgusu olarak da cinsiyet değişkeninin okurların “beklenti ufukları”nın farklılaşmasında dikkate değer bir etkiye sahip olduğu bulgusu karşımıza çıkar. Okurlara yöneltilen dört soruda da cinsiyet değişkeni açısından farklılaşmalar yaşanmıştır. Örneğin “Bedriye’nin Selim’in gözlerinin kör olmasıyla ilgili düşünceleri nelerdir?” sorusuna erkek okurların büyük çoğunluğu “Olumsuz tepki gösterir.” yönünde cevap verirken kadın okurların büyük çoğunluğu “Olumlu tepki gösterir.” yönünde cevap vermişlerdir. “Selim gözlerini kaybettikten sonra bu durumla ilgili düşünceleri neler olmuş olabilir?” sorusuna ise kadın okurların büyük çoğunluğu “Olumsuz etkilenir.” yönünde cevap verirken erkek okurların “Olumsuz etkilenmez.” cevabını verdikleri görülür.

“Alt beklentiler” açısından bakıldığında da cinsiyet değişkeninin beklenti farklılaşmasına neden olduğu görülür. Selim-Bedriye ilişkisinin akıbeti hakkında “Evlendirir.” görüşünde olan kadın okurların bu beklentilerini “Selim’in başına gelenlerden sonra sevgileri daha da artmıştır.” görüşüyle gerekçelendirirken erkek okurların bu beklentilerini “Bedriye gönülden istememesine karşın Selim’e karşı kendini sorumlu hisseder.” görüşüyle gerekçelendirdikleri görülür.

Cinsiyet değişkeni ile ilgili bulgulara bakıldığında, erkek okurların erkek karaktere, kadın okurun ise kadın karaktere karşı olumlu beklenti ufkuna sahip oldukları söylenebilir. Çünkü kadın okurlar Bedriye karakterinin, erkek okurlar ise Selim karakterinin olumlu tepkiler vereceği beklentisi içerisindedir. Dolayısıyla

okurun beklenti ufkunu belirleyen etkenlerden bir tanesini “özdeşlik kurma” olarak belirlemek mümkün gözükmemektedir. Okurların hemcinsleri olan karakterler ile daha yüksek düzeyde duygudaşlık ve özdeşlik kurabilmelerinin böyle bir sonucun ortaya çıkmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Öneriler

Alımlama estetiği kuramı okuru merkeze alan bir yaklaşıma sahip olduğu için edebiyat okuru-yazar ve metin arasında yaşanan etkileşime odaklanmaktadır. Bu kuramın ülkemizde tanıtılması ve kurama ilişkin uygulamalar yapılarak sonuçlarının paylaşılması modern çağın kitle iletişim araçları karşısında kan kaybeden edebî eserlerin okuyucu kitlesi üzerindeki etkisinin ortaya konulması açısından büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle, Kuram’la ilgili kaynak sıkıntısının giderilebilmesi amacıyla alımlama estetiği kuramıyla ilgili kaynakların yabancı dilden Türkçeye çevrilmesi sağlanarak alan yazın güçlendirilebilir.

Uygulamalı çalışmalar yapılarak okurun edebî eser karşısındaki durumu ve alımlama sürecinin nasıl işlediği ortaya konulabilir.

Yapılan çalışmalardan edebiyat eğitimi alanında da yararlanılarak “geleceğin okurlarının” ortaya çıkarılmasına yardım edilebilir.

Kaynakça

- Alptekin, C. ve Alptekin, M. (2006). “Cultural familiarity in inferential and literal comprehension in 1.2 reading”. *System* 34: 494-508.
- Aytaç, G. (2003). *Genel Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yay.
- Barthes, R. (1972). “The death of the author”. Çev. S. Heath. Ed. D. Richter. *Falling into Theory: Conflicting views of reading literature*. New York. Bedford.
- Baydar, M. (1960). *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar?* İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2001). Türkiye’de Edebiyat Öğretimi ve Edebiyat Öğretiminde Çağdaş Yönelimler. In Z. İpşiroğlu, *Çağdaş Türk Yazını*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2002). *Çocuk Edebiyatı (Okul Öncesi Lisans Programı)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları .
- Dilidüzgün, S. (2005). Eğitsel bir bakış açısıyla Ömer Seyfettin ve Kaşığı. *İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 11-24.
- Eco, U. (1996). *Yorum ve Aşırı Yorum*. Çev. Kemal Atakay. İstanbul: Can Yay.
- Ekiz, T. (2007). “Alımlama estetiği mi metinlerarasılık mı?”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47 (2): 119-127.
- Esendal, M. Ş. (2005). *Bir Kucak Çiçek*. Ankara: Bilgi Yay.
- Fish, S. (1980). “Is There a Text in This Class? The Authority of Interpretive Communities”. Cambridge: Harvard University Press.

- Genç, İ. (2007). "Klasik Türk edebiyatı metinlerini anlamada modern yaklaşımlar". *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 2 (4): 393-403.
- Green, K. ve Lebian, J. (2001). *Critical Theory & Practice: A Course Book*. London and New York: Routledge
- Günay, D. ve Koca, Z. (2009). "Bir mutluluk bin mutluluk bir kuram bin izlek". *Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi ART-E*, 4: 1-27.
- Göktürk, A. (1989). *Sözün Ötesi. Yazılar*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.
- Holub, R. C. (1984). *Reception Theory: A Critical Introduction*. London and New York: Methuen.
- Iser, W. (1978). "The act of reading". *A theory of aesthetic response*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Jauss, H. R. (1982) *Literary History as a Challenge to Literary Theory*. (Çev. Timothy Bahti). Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Ketchum, E. M. (2006). "The culturel beggaze of second language reading: an approach to understanding". *Foreign Language Annals* 39 (1): 22-42.
- Moran, B. (1994). *Edebiyat Kuramları ve Eleştirisi*. İstanbul: İletişim Yay.
- Potter, J. (2005). *Media Literacy*. Londra: Sage Publications.
- Sarıçoban, A. (2002) "Reading strategies of successful readers through the three phaseapproach". *The Reading Matrix* 2 (3): 1-16.
- Selden, R.; Widdowson, P. ve Brooker , P. (1997). *A Reader's Guide to Contemporary Literary Theory*. Essex: Prentice Hall.
- Strauss, A. L. ve Corbin, J. (1990). *Basic of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publication.
- Sullivan, P. (2002). "Reception moments modern literary theory and the teaching of literature". *Journal of Adolescent & Adult Literacy* 45 (7): 568-577.
- Toprak, M. (2003). *Hermeneutik (Yorum Bilgisi) ve Edebiyat*. İstanbul: Bulut Yay.
- Uçan, H. (2006). "Edebiyat eğitimi, estetik bir hazzın edinimi, okumanın alışkanlığı dönüşürülmesi ve yazınsal kuramlar". *Millî Eğitim Dergisi* 169. (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/index3-icindekiler.htm> adresinden indirilmiştir. Erişim Tarihi: 03.10.2009).
- Uslu, A. D. (1993). *Kıyaslamalı Bir Edebiyat Eleştirisi*. Ankara: Simurg Yay.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yay.

EK-1
Bir Kucak Çiçek
Birinci Bölüm

Nüfus müdürü emeklisi rahmetli Necip Efendi'nin kızı Bedriye ile Şimşeklerin Ahmet Efendinin oğlu Teğmen Selim'i nişanladılar.

Kız on sekiz yaşlarında, oğlan yirmi bir. Komşu çocukları oldukları için tanışıyorlar. O yıllarda, kaç göçü daha kalmış değildi ama kızlar isteyince delikanlılar görünürler; bir evlenme işinde analar, bacılar da onlara yardım ediverirlerdi. Nişanlılar görüşürler, arada birkaç söz konuşulduğu da olurdu. Ama ne yürek çarpıntıları, ne beniz uçuşları, ne dil dolaşmaları... Sonra da düşüncüler: "Ne dedimdi, o ne dedi..."

Öğle saatlerinin sessizliği içinde kız örgü örer. Asma çardağının yeşil gölgeleri odayı loşlaştırır. Oğlanı düşünür, gülümser. Sonra kulaklarına kadar kızarır... İsmetli, utangaç kalmak ne değerli, ne tatlıdır. Sevgiyi ne kadar arttırır!

Bedriyelere gelip giden Zilha Kadın'ın yardımıyla, komşu kapısı önünde Selim'le Bedriye beş dakikacık konuştular. El de sıkıştılar. Bu konuşma, bir konuşmadan daha çok bir sözleşme, bir antlaşma gibiydi. Elleri birbirinden kolay ayırlamadı.

Bu antlaşmanın haftası içinde Selim İstanbul'a gitti, oradan da alayına yolladılar. Biraz sonra da ortalığın karışıklığı arttı, seferberlik, arkasından da savaş patladı.

Savaşı ilk görenlerin içlerine bir ürküntü, biraz da korku gelir. Ancak insan korkar da dövüşemez sanmamalı. Hem korkar hem de dövüşür. "El arı düşman gayreti" vardır. Düşmanı haksız bulup ona kızmak vardır. Yurt vardır. Yurdun içinde Bedriye vardır. O, elinin ateşi daha avucunun içinde duran, saçının lüleceği kaşının ucuna düşen güzel kız vardır... Bunlar adamı ateşe saldırtabilirler.

Korkanlar değil de, gönüllerinde hiçbir sevgileri olmayanlar savaşamazlar. İç sesleri susmuştur. Yaşayacaklar, çok söz söyleyecekler; ama hiçbir iş yapmayacaklardır. Bunlar dövüşemezler. Dövüşenleri de caydırmaya çalışırlar.

Selim, üç ay içinde siper vuruşmalarına alıştı, kanıksadı, katasının içinde çok yararlı bir adam oldu. Bu sırada da kolundan yaralandı. İstanbul'a götürdüler. İki ay sonra tekrar bölüğüne katıldı. Tam bu sırada Nedim adında bir arkadaşıyla bir daha yaralandılar. Nedim'in yalnız köprücük kemiği kırılmış, sağ kürek kemiği de delinmişti; ama, delikanlı öldü. Selim'in akciğerinde iki kurşun kalmış, bir gülle parçası ile de kafa kemiği kırılmıştı; ama ölmedi, yaşadı, ancak iki gözü de görmez oldu.

İkinci Bölüm

Günün birinde, bir hastane yatağında gözlerini açıp da içinde gömüldüğü derin karanlığın açılmadığını duymak, gözlerim açıldı mı diye eliyle göz kapaklarını yoklamak, sonra da gözlerinin hiçbir şey görmediğini anlamak ne kadar acıdır. Hele ilk günlerde!

Doktorlar, artık hiç göremeyeceğini söyleyemediler.

"Yavaş yavaş açılır" dediler, "Belki de ufak bir izi kalır!.."

Ne korkulu umutlar! Ciğerindeki kurşunlardan biri alınmış, öteki alınmamış. Doktorlar yaşatabildiklerini seviniyorlar. Bu sevinç yerinde mi, değil mi bilemiyorum! 23 yaşında bir delikanlı, iki gözü birden kör!.. Ne işe yarar?

Elleriyle gözlerini yokluyor, yanında yatanlara soruyor... Görünürde gözleri sağlam gözler gibi. Doktorların dedikleri doğru mu? Yavaş yavaş göreceğim mi? Ara sıra, bir gözümüyle biraz ışık gördüğünü sanıyor. Hiç kımıldamadan durup o ışığa bakıyor. Eğer bu körlükten kurtulamazsa, bu ağır üzüntüden kurtulmanın tek yolu, şakağına bir kurşun sıkımdır.

Ölümden hiç korkusu kalmamış. Bu arada karanlık bile yok. Son yaralanışında hiçbir şey duymadı. Kör olarak yaşamaktansa...

Biraz iyileşip de canlanınca onu Almanya'ya yolladılar, bakıldı, incelendi, konsültasyon yapıldı; sonra, oradaki doktorlar da buradakiler gibi söylediler: "Türk doktorları ne dediler?"

"Yavaş yavaş görür diyorlar".

“Doğru söylemişler. Biz de böyle düşündük. Hiç dokunulmamalı. Kendi kendine görmeye başlamasını beklemeli!”. Ciğerindeki kurşuna da el vurmadılar.

Almanya’dan dönünce ne yapacağını bilmiyordu. Memleketini düşündü. Hiçbir şey yazmamış, oradan da hiçbir mektup almamıştı. Doktorlar “Bekle” diyorlar. Biraz beklemeli. Bunun kör olduğunu memlekette haber almışlar mıdır?

Yanına verdikleri ere; “Koluma gir!” dedi.

Hemşehrililerinin İstanbul’a geldikçe kaldıkları otele gidip memleket haberlerini öğrenmeyi kararlaştırdı. Caddeye çıkınca bir arabaya binip otele gitti.

Otelci orada yokmuş. Bekledi. Bu arada da iki kişi onu tanıdılar. Gelip hatırını sordular. Sonra otelci geldi. O da tanıdı. Oradakilerin ağızlarına bakılırsa memlekette Selim’in kör olduğunu bilmeyen kalmamış olsa gerek. Otelci de; “Duymuşlardır. Duyulmaz olur mu?” diyor.

Selim; “Anam çok üzülmüştür” dedi, “Beni görünce daha çok üzülecek. Gitsem mi gitmesem mi? Düşünüyorum...”. Otelci;

“Niye gitmeyeceksin” dedi, “Meyhanede, kerhanede olmadı ya! Anan, akıllı kadınsa senin gibi çocuk doğurduğuna bakıp övünsün. Biz seninle övünüyoruz ana övünmez mi?”

Otelci bağıra bağıra konuşuyordu. Otelin kahvesinde oturanlar da susmuş dinliyorlardı. Bilmeyenler de Selim’i öğrendiler. Selim bu durumdan sıkıldı. Hep böyledir: İyi yaratılmış insanlar, gördükleri büyük hizmetleri küçümserler. Biraz okşanılmak, sevilme onları ağlatacak kadar sevindirir. Otelciyi dinledikten sonra niyeti değişti: “Gideyim Hasan Efendi dedi.”.

Daha trendeyken memleketlilerinden, anasının öldüğünü, evlerinin kapalı kaldığını öğrendiler. Bir yandan acı acı ağladı, bir yandan da onun kendisini bu durumda görmediğine sevindi.

Dayısının evine indi. Yüzlerini görmediği için yengesinin, dayısının, çocuklarının onu nasıl karşıladıklarını anlayamadı. Bir kör yeğenin eve gelip kalması, yeğen için olduğu kadar evdekiler için de hoş bir şey değildir. Selim, yardım edildiğini, az bile olsa başkalarına yük olduğunu istemiyor. Onlar da yardım etmekten çekiniyorlar. Oysaki yardımsız yemek bile yiyemiyor. Selim, bunu duyduğu için, yemekten sonra bir söz arasında yarın Fatma’yı buldurup evi temizleteceğini söyledi. Ona öyle geldi ki, bu sözünden sonra, yengesinin sesi daha yumuşadı, dayısı da daha yüksek sesle konuşmaya başladı. Kurulmuş bir evin düzenini bir köre göre bozup değiştirmek, o kadar kolay bir iş değildir.

Kendi evinde de ayağını, odalar, sofalara, merdivenlere alıştırmak, her şeyin yerini bellemek kolay değildir; ama, ne de olsa kendi evidir. Canı sıkılacak, üzülecek kimse yoktur. Selim için, el yordamıyla tıraş olmak, giyinip kuşanmak şimdi sıkıntılı bir şeydir. Birazcık görse...

Selim, evine geldiğinin hemen ikinci günü, aşağı kattaki odada oturuyor, “Bir sandalye bulsam da mutfaktan yana olan bahçeye otursam; Fatma mutfaktaysa onunla da konuşurdum!” diye düşünüyordu. Odanın kapısı yavaşça açıldı. Selim, görecekmış gibi başını çevirip kapıdan yana baktı. O bakar bakmaz da sanki biri odadan uzaklaştı. Ses yok. Selim;

“Fatma, sen misin?” diye sordu. Hiç ses yok. Sonra biraz geriden, kapının dışından Zilha Kadın’ın sesi: “ Benim yavrum” dedi Zilha.

“ Yanında biri mi var?”

Biraz durduktan sonra Zilha Kadın:

“ Kimsecikler yok yavrum...”

Yalan. Bedriye var. Kapıyı açan Bedriye’ydi. Selim’i görmeye gelmişti. Selim’i görmek istemişti. Onu, iki gözü kapalı oturur, önüne bakar bulacağını sanıyormuş. Selim, gözlerini kapıya doğru çevirince, gördüğünü sanıp çekildi. Zilha’ya da, “O görüyor!” demek ister gibi işaretler yaptı. Zilha da başıyla, “Yok” dedi. Bu sırada Selim;

“E, gelsene, orada ne duruyorsun?” dedi.

Bedriye, Zilha Kadın’ı odaya soktu. Kendisi orada mı kaldı, çekildi gitti mi? Anlaşılamadı.

Selim, Bedriye’nin sözünü kimselere açmıyor. Bir söz açılırsa ne diyeceğini de bilmiyor. Bedriye Zilha’dan sordu:

“Beni hiç anmıyor mu?”

*Okurun Beklenti Ufkunun Tespit Edilmesi Üzerine
Uygulamalı Bir Çalışma*

“Anmıyor. Bana hiç sormadı. İstersen Fatma’dan sorayım?”

“Sorma. Açsa sana açardı.”

Bu sıralarda, mahallenin kadınları arasında bir söz çıktı: Selim, dul bir kadın bulursa onunla evlenecek, kendisine baktıracakmış.

Bu söz epeyce söylendi. Zilha, Fatma’nın ağzına aradı. Selim kendisi Fatma’dan sormuş:

“Tanıdığın bir dul kadın var mı?” demiş. Fatma da bu sözü ortalığa yaymış.

Bunu öğrenince Bedriye, Zilha’yı yolladı. Bu sabah erken, Zilha gelip Selim’in karşısına oturdu. Bedriye de kapının önündeydi. Zilha, sözü biraz dolaştırdıktan sonra;

“Yavrucuğum” dedi. “Sen hiç nişanlı sormuyorsun. Bak, onun da nineciği öldü. Bir ihtiyar babasıyla senden başka kimsesi yok.” Selim durdu. Sonra,

“Nasıl sorayım Zilha Bacı” dedi, “Bak ben ne oldum!..”

Gözyaşlarını göstermemek için başını çevirdi o içeride ağladı nişanlısı dışarıda... Bedriye’nin koşup Selim’in dizlerine düşesi geldi.

Zilha Kadın; “Nen var yavrum” dedi, “Gözlerin görmüyorsa... Canın sağ ya! Yabanın dul karısından sana yâr olur mu? Nişanlın diyor ki, bir kadın alacaksa beni niçin almıyor? Nişanlısı değil miyim?..”

Selim başını eğdi, yüzü gözükmüyordu. Sonra mendilini çıkarıp gözlerini sildi. Kendi kendine konuşur gibi “Bana acıyor değil mi?” dedi. “Ne suçu var da onu kör herifin karısı yapayım. Bahtı yokmuş yavrucuğın! Bahtı olsaydı Teğmen Selim kör olmazdı... ”Zilha Kadın ertesi sabah gene geldi.

Bedriye demiş ki: “Kör olsun, topal olsun benim nişanlım değil mi? Eğer nişanını bozduysa yazıklar olsun! Ben kimselere varan değilim...”

Bedriye nişanlısına vardı. Halk içinde, hele kadınlar arasında her türlü sözü söyleyenler oldu: “Ne vardı o kör oğlana vardı, güzelliğine yazık!” diyenler oldu.

Bunların yanı sıra; yiğit kızmış, onun yerinde ben olsam ben de varırdım” diyen kızlarda çıktı. Ortaokulun bütün öğretmenleri, başlarında müdür hanım, bahçelerinde ne kadar çiçek varsa toplayıp getirdiler, Bedriye’nin önüne döktüler, onu kucaklayıp bağrılarına bastılar, yanaklarından öpüp okşadılar.

“Aşk olsun sana yiğit kız, böyle kocaya böyle kadın gerekir. Çocuklara kocanla seni örnek insanlar olarak göstereceğiz.” dediler. Bedriye şaşırıp, ağlamaya başladı; ne diyeceğini, nasıl teşekkür edeceğini bilemedi...

Kuruldu kurulalı, bu şehirde kimseye böyle bir düğün hediyesi verilmemiştir.

Günün birinde de çocukları almışlar geldiler. Çocuklar, Selim’in dizlerine sarıldılar.

“Seni unutmayacağız, sen bizim için gözlerini verdin.” diye söylediler. Selim çocuklara sarıldı, ağlamaktan tıkanarak;

“İki gözüm değil, bin gözüm olsaydı da sizin o parlak gözleriniz uğruna verseydim.” dedi.

Memduh Şevket ESENDAL